

М. Ф. Криштанович, доктор габілітований,
професор Вищої школи міжнародних відносин
і суспільних комунікацій в Холмі (Польща)

ФУНКЦІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ Й ПОРЯДКУ В ДЕРЖАВІ

У статті розглянуто питання публічної безпеки, зокрема визнання, дотримання і захисту прав і свобод людини та суспільства загалом. Завжди перебували в компетенції різних державних органів влади, які склали основу системи щодо забезпечення безпеки держави та громадян, де, згідно із ст. 3 Конституції України, це був їхній найважливіший конституційний обов'язок.

Кількість і складність завдань, які необхідно вирішити в системі забезпечення публічної безпеки, вимагала узгодженої практики всіх суб'єктів гарантування безпеки. З цією метою важливу роль відігравали органи поліції України, діяльність яких мала бути спрямована на пошук і протидію конкретним загрозам публічній безпеці, що виникають через порушення громадського порядку.

Сьогодні діяльність Національної поліції України у сфері забезпечення публічної безпеки має досить складний характер. У механізмі держави вона є спеціальним органом, покликаним безпосередньо гарантувати належний рівень публічної безпеки, але через багатогранність і багатифункціональність їхньої діяльності із протидії широкому колу загроз публічній безпеці саме вони є суб'єктом здійснення покладених на них функцій.

Пряме законодавче закріплення діяльності органів поліції щодо забезпечення публічної безпеки знайшла в Законі України від 10 листопада 2015 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Національної поліції» [1], в якому вони визначені одним із суб'єктів забезпечення публічної безпеки як однієї з найважливіших сфер державної політики України. При цьому вся їхня діяльність у сфері публічної безпеки має бути спрямована на забезпечення стабільного розвитку суспільства, своєчасне виявлення, відвернення та нейтралізацію реальних і потенційних загроз національним інтересам.

Визначено велике значення для забезпечення публічної безпеки держави органами поліції, засади та принципи їхньої діяльності, які характеризують концептуальні вихідні положення про органи поліції та встановлюють основні правила та сутність їхньої організації та функціонування. Чинне законодавство України у сфері поліцейської діяльності закріпило низку принципів, що в ідеальному задумі повинні були стати орієнтиром на поліцію європейського зразка, на їхній основі повинна була базуватися вся діяльність поліції.

Ключові слова: Національна поліція України, публічна безпека, протидія злочинності, правопорушення, суспільство, держава.

M. F. Kryshchanovych. Functions of the National Police of Ukraine in the system of public security and order in the state

The article deals with issues of national security, in particular the recognition, observance and protection of human and society's rights and freedoms in general. It was always within the competence of the various state bodies that formed the basis of the system for ensuring the security of the state and citizens, where, according to Art. 3 of the Constitution of Ukraine, it was their most important constitutional obligation.

The amount and complexity of the tasks that need to be addressed in the public security system required the consistent practice of all security actors. To this end, an important role has been given to the Ukrainian police authorities, whose activities should be aimed at finding and countering specific public security threats arising from public nuisance.

Today, the activities of the National Police of Ukraine in the field of public security are quite complex. In the mechanism of the state, they are a special body designed to directly guarantee an adequate level of public security, but because of the multidimensionality and versatility of their activities in countering a wide range of threats to public security, they are the subject of the exercise of their functions.

The direct legislative consolidation of the activities of the police on public security was found in the Law of Ukraine of 10.11.2015 "On Amendments to Some Legislative Acts of Ukraine on the Activities of the National Police" [1], in which they are defined as one of the subjects of public security as one of the most important spheres of Ukrainian state policy. At the same time, all their activities in the field of public security should be aimed at ensuring the stable development of society, timely identification, deterrence and neutralization of real and potential threats to national interests.

The principles and principles of its activity, which characterize the conceptual baseline provisions on police bodies and establish the basic rules and essence of their organization and functioning, are of great importance for ensuring public security of the state. The current legislation of Ukraine in the field of policing enshrined a number of principles that, ideally, were to become a benchmark for a European-style police force, based on which all police activity should be based.

Key words: National Police of Ukraine, public security, crime counteraction, offenses, society, state.

Постановка проблеми. Питання публічної безпеки, зокрема визнання, дотримання й захисту прав і свобод людини й громадянина завжди перебували в компетенції різних державних органів влади. Завдання, які потрібно вирішити в системі публічної безпеки, вимагали узгодженої поведінки всіх суб'єктів гарантування публічної безпеки. З цією метою державою велике значення відведено правоохоронним органам, а особливо поліції, діяльність якої повинна бути спрямована на пошук і протидію конкретним загрозам публічної безпеки, що виникають із порушення громадського порядку в суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нині питання функції Національної поліції України щодо забезпечення безпеки й порядку в державі досліджувались у працях таких науковців, як В. Богданович, О. Бодрук, О. Бандурка, О. Гончаренко, А. Гапоненко, О. Кравченко, В. Ліпкан та інші. Однак вчені та правники торкалися загальних питань забезпечення безпеки суспільства й держави Національною поліцією України загалом, це питання потребує повного та всебічного дослідження.

Метою статті є визначення та обґрунтування функцій, принципів і завдань Національної поліції України щодо забезпечення публічної безпеки суспільства та держави.

Виклад основного матеріалу. Національна поліція, вступаючи в найрізноманітніші правові відносини з громадянами, наділена в цій сфері цілим комплексом завдань і функцій (напрямів діяльності). Ідеться про «забезпечення публічної безпеки й порядку; захист інтересів суспільства й держави» (ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію»). Ба більше, згідно зі ст. 1 Закону України «Про Національну поліцію» [2], Національна поліція України як «центральный орган виконавчої влади, служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки й порядку». Отже, поліцію можна визначити як особливий орган, який є складовою частиною системи національної безпеки.

Пошук і протидія реальним загрозам національній безпеці, що походять із боку порушень громадського порядку та громадської безпеки, вимагали чіткого визначення в цьому процесі ролі та місця Національної поліції України. Саме її діяльність є надійною гарантією публічної безпеки, забезпечення суспільного спокою, створення реальних умов для нормального функціонування держави та її органів, об'єднань громадян, трудових колективів. Особливе місце органів поліції в системі забезпечення національної безпеки зумовлене обсягом і складністю їхньої роботи в галузі здійснення правоохоронної діяльності, а також тим, що на них покладається основний тягар боротьби зі злочинністю та роботи з профілактики й запобігання злочинам із метою реалізації єдиної державної політики боротьби зі злочинністю, яка є складовою внутрішньої політики суверенної та незалежної України [3].

Місце і роль поліції України в системі національної безпеки визначається наявністю відповідних їй функцій. Слід зазначити, що, згідно з Європейським кодексом поліцейської етики, основними функціями поліції у демократичному суспільстві є такі [4]:

- дотримання та захист основоположних свобод і прав індивіда у такому вигляді, в якому вони закріплені, зокрема, в Європейській конвенції про права особи;
- гарантування громадського спокою, дотримання порядку та закону в країні;
- запобігання злочинним діям і боротьба з ними;
- виявлення злочинів;
- надання послуг і допомоги громадянам.

Враховуючи це, ми можемо зазначити, що основними функціями Національної поліції України є такі:

1. Адміністративна функція. Вона характеризує виконавчо-розпорядчу діяльність її апаратів, служб і підрозділів щодо організації та практичного здійснення забезпечення публічної безпеки й порядку. У межах цієї функції Національна поліція може застосовувати заходи адміністративного примусу у вигляді поліцейських заходів, здійснювати провадження у справах про адміністративні правопорушення, приймати рішення про застосування адміністративних стягнень і забезпечувати їх виконання.

2. Профілактична (превентивна) функція. Вона свідчить, що поліція України у своїй діяльності здійснює превентивну та профілактичну діяльність, яка спрямована на запобігання вчиненню правопорушень. Поліція має виявляти причини та умови, які сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вживати у межах своєї компетенції заходів для їх усунення; застосовувати заходи з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень, припиняти виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення. У межах цієї функції поліція вживає заходів для забезпечення публічної безпеки й порядку на вулицях, площах, у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, морських та річкових портах, інших публічних місцях; регулює дорожній рух і здійснює контроль за дотриманням правил дорожнього руху його учасниками.

3. Кримінально-процесуальна функція передбачає, що поліція організовує своєчасне реагування на заяви та повідомлення про кримінальні правопорушення, а також здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень у межах визначеної підслідності.

4. Оперативно-розшукова функція поліції передбачає здійснення нею оперативно-розшукової діяльності, спрямованої на розшук осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від виконання кримінального покарання, пропали безвісти, та інших осіб у випадках, визначених законом.

5. Дозвільна функція поліції характеризується, зокрема, тим, що вона має право видавати та погоджувати дозвільні документи у сфері безпеки дорожнього руху; здійснювати контроль за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил та порядку зберігання і використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту й активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів і речовин, на які поширюється дозвільна система органів поліції; здійснювати у визначеному законом порядку приймання, зберігання та знищення вилученої, добровільно зданої або знайденої вогнепальної, газової, холодної та іншої зброї, боєприпасів, набоїв, вибухових речовин, пристроїв, наркотичних засобів або психотропних речовин.

6. Охоронна функція поліції спрямована на здійснення охорони об'єктів державної власності у випадках та порядку, які визначені законом та іншими нормативно-правовими актами, а також має право на участь у здійсненні державної охорони. Також поліція може здійснювати на договірних засадах охорону фізичних осіб та об'єктів приватної й комунальної власності.

7. Сервісна функція поліції передбачає вживання нею всіх можливих заходів для надання невідкладної, зокрема домедичної і медичної, допомоги особам, які постраждали внаслідок кримінальних чи адміністративних правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їхнього життя чи здоров'я.

8. Функція інформаційного забезпечення передбачає, що поліція в межах визначеної законодавством інформаційно-аналітичної діяльності має право:

- формувати бази (банки) даних;
- користуватися наявною базою даних і базою даних інших органів державної влади;
- здійснювати належну всю інформаційно-пошукову та аналітичну роботу;
- здійснювати інформаційну взаємодію з іншими органами державної влади України, органами правопорядку іноземних держав і міжнародними організаціями.

Ця функція передбачає, що Національна поліція може створювати власні бази даних, необхідні для забезпечення щоденної діяльності своїх органів (закладів, установ) у сфері трудових, фінансових відносин, відносин документообігу, а також використовувати міжвідомчі інформаційно-аналітичні системи, необхідні для виконання покладених на неї повноважень.

9. Функція міжнародного співробітництва спрямована на те, що Національна поліція має право виконувати в межах своєї компетенції запити органів правопорядку (правоохоронних органів). Поліціанти також можуть направлятися до міжнародних організацій, іноземних держав як представники поліції з метою забезпечення координації співробітництва з питань, що належать до повноважень поліції, вони можуть залучатися до участі в міжнародних операціях із підтримання миру й безпеки.

Отже, зі вступом у силу Закону України «Про Національну поліцію», основними завданнями поліції щодо забезпечення публічної безпеки й порядку в державі є такі:

- забезпечення особистої безпеки громадян, захист їхніх прав і свобод, законних інтересів;
- боротьба з організованою злочинністю: виявлення та припинення діяльності організованих злочинних груп, банд, інших злочинних формувань пов'язаних із міжрегіональними і міжнародними зв'язками, а також контрабандистськими групами, які спеціалізуються на наркобізнесі, встановлення їхніх корумпованих зв'язків в органах влади;
- боротьба з економічною злочинністю в найбільш криміногенних і важливих для економіки України сферах, насамперед кредитно-фінансової та банківської;
- боротьба з корупцією, білокомірцевою злочинністю;
- боротьба з нелегальною міграцією;
- боротьба з тероризмом та іншими формами екстремізму;
- охорона суспільного порядку й забезпечення громадської та особистої безпеки;
- участь у забезпеченні екологічної безпеки (забезпечення карантинних заходів, режиму надзвичайного положення у разі катастроф різного походження тощо);
- участь у забезпеченні інформаційної безпеки;
- участь у забезпеченні міжнародної безпеки (організація співробітництва з міжнародними організаціями з проблем національної безпеки, участь у миротворчих, рятувальних і гуманітарних операціях під егідою ООН, ОБСЄ [2]).

Національна поліція України відповідно до чинного законодавства під час реалізації своєї діяльності керується такими принципами:

- верховенства права. Це коли поліція у своїй діяльності керується принципом верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Цей принцип застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

– дотримання прав і свобод людини. Цей принцип свідчить, що під час виконання своїх завдань поліція має забезпечувати дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України.

Принцип законності визначає, що поліція має діяти виключно на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України. Поліціантам заборонено виконувати злочинні чи явно незаконні розпорядження та накази.

Принцип відкритості та прозорості характеризується тим, що поліція має здійснювати свою діяльність на засадах відкритості та прозорості в межах, визначених Конституцією та законами України.

Принцип політичної нейтральності полягає в тому, що поліція має забезпечувати захист прав і свобод людини незалежно від політичних переконань і партійної належності.

Принцип взаємодії з населенням на засадах партнерства, безперервності визначає, що діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб.

Принцип безперервності свідчить, що поліція має забезпечувати безперервне та цілодобове виконання своїх завдань. Кожен має право будь-якої миті звернутися по допомогу до поліції або поліціанта, а поліція не має права відмовити в розгляді або відкласти розгляд звернень стосовно забезпечення прав і свобод людини, інтересів суспільства та держави від протиправних посягань [5].

Реальне покладення в основу діяльності Національної поліції цих принципів та інших прогресивних засад сприятиме розбудові в країні інституту сучасної європейської поліції щодо забезпечення публічної безпеки громадян, суспільства та держави загалом.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, функціонування створеної Національної поліції в Україні в системі публічної безпеки й порядку передбачає велику кількість питань стосовно законодавчого та нормативного регулювання цього процесу. Беручи до уваги, що до цього в Україні відбувався лише поетапний перехід до європейських стандартів організації роботи правоохоронних органів, треба зазначити, що Національна поліція повинна чітко розуміти функції, завдання та принципи своєї роботи щодо забезпечення публічної безпеки й порядку громадян, суспільства та держави в умовах сьогодення.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Національної поліції : Закон України № 766-УІІ від 10 листопада 2015 р.
2. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.
3. Шляхи удосконалення системи державного управління забезпеченням національної безпеки України : навч. посіб. : у 2 ч. / Г.П. Ситник, А.В. Дацюк, Р.Р. Марутян та ін. Київ : НАДУ, 2011. Ч. 1. 44 с.
4. Європейський кодекс поліцейської етики, ухвалений Комітетом Міністрів 19 вересня 2001 р. на 765-му засіданні заступників Міністрів. *Офіційний сайт Центру політико-правових реформ*. URL: <https://www.pravo.org.ua/files/ustice/rec1.pdf>.
5. Закон України «Про Національну поліцію». Науково-практичний коментар. Станом на 7 вересня 2018 р. / за заг. ред. С.С. Чернявського. Київ : Вид. дім «Професіонал», 2018. 680 с.

References:

1. Pro Natsional'nu politsiyu : Zakon Ukrayiny vid 2 lyp. 2015 r. № 580-VIII. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*. 2015. № 40–41. S. 379.
2. Pro Natsional'nu politsiyu : Zakon Ukrayiny vid 2 lyp. 2015 r. № 580-VIII. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*. 2015. № 40–41. S. 379.
3. Shlyakhy udoskonalennya systemy derzhavnoho upravlinnya zabezpechennyam natsional'noyi bezpeky Ukrayiny : navch. posib. : u 2 ch. / H.P. Sytnyk, A.V. Datsyuk, R.R. Marutyanyan ta in. Kyiv : NADU, 2011. Ch. 1. 44 s.
4. Yevropeys'kyu kodeks politseys'koyi etyky, ukhvalenyyu Komitetom Ministriv 19 veresnya 2001 r. na 765-mu zasidanni zastupnykiv Ministriv. *Ofitsiynyy sayt Tsentru polityko-pravovykh reform*. URL: <https://www.pravo.org.ua/files/ustice/rec1.pdf>.
5. Zakon Ukrayiny "Pro Natsional'nu politsiyu". Naukovo-praktychnyy komentar. Stanom na 7 veresnya 2018 r. / za zah. red. S.S. Chernyavsk'oho. Kyiv : Vyd. dim "Profesional", 2018. 680 s.